

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
ไทยนิวส์	16 ส.ค. 2552	39	14045	5

มรดกสาขาวาน

ส่งวานเกิด: พิธีกรรมยื้อชีวิตเด็ก

ส่งวานเกิด (วาน หมายถึง ญาติในปรภพ) เป็นพิธีกรรมอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งมีส่วนคล้ายคลึงกับพิธีส่งพ่อเกิดแม่เกิด กล่าวคือมีวัตถุประสงค์เพื่อได้เอาชีวิตเด็กที่เจ็บป่วยและเชื่อว่าเป็นการกระทำของผี แต่ในส่วนของรายละเอียด การส่งพ่อเกิดแม่เกิดจะระบุชื่อแม่เกิด พร้อมกำหนดทิศทางและเวลาในการส่งเครื่องบดพลีตลอดจนเครื่องในพิธีไม่ค่อยซับซ้อน ส่วนการส่งวานเกิดไม่ได้ระบุชื่อผี ไม่กำหนดเวลาในการส่ง แต่เครื่องประกอบพิธีค่อนข้างซับซ้อน โวหารในการเจรจาต่อรองชีวิตเด็กดูหนักแน่น เติมไปด้วยเหตุผลที่น่าฟัง ดังจะได้กล่าวถึงอย่างน้อยสองประการคือ เครื่องประกอบพิธีและคำโอองการ

เครื่องประกอบพิธี

เครื่องประกอบพิธีส่งวานเกิดแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งเป็นเครื่องค้ำับครุ สำหรับผู้ประกอบพิธี ได้แก่ เทียนขี้ผึ้ง ๔ คู่ กรวยดอกไม้ ๔ กรวย กรวยหมากและพลู ๔ กรวย เงิน ๑๒ บาท อีกส่วนหนึ่งเป็นเครื่องพลีกรรม มีตะแกรงไม้ไผ่กว้างและยาวเท่ากับขนาดประมาณสามศอกของผู้ป่วยเป็นภาชนะหลักสำหรับบรรจุ ซ่อนน้อย (ธงสามเหลี่ยมขนาดเล็ก) สีส้มแดง เหลืองและสีเทาอย่างละ ๑๒ รูปปั้น ช้าง ม้า วัว ควาย เป็ด ไก่ หมู หมากคน (ข้าทาส) อย่างละ ๑๒ กระเจ๊กงา หวี แหวน กำไล ปิ่น เครื่องสำอาง เครื่องแต่งกายเด็ก (ตามเพศ) กระทงข้าวขวัญที่บรรจุข้าวสุก กล้วยสุก ไข่ต้ม และขนม นอกจากนี้ยังมีมะพร้าวอ่อนเฉาะแล้ว อาหารคาวหวาน กล้วยอ้อย ผลไม้ และหมากพลูหนุนหัตถ์ตามควร

คำโอองการ

คำโอองการหรือที่เรียก "คำโอกาส" เชิญ "วาน" หรือ "ผี" มารับเครื่องพลีกรรมนั้น หากจะยกมาทั้งหมดก็จะยืดเยื้อไม่น้อย จึงขอตัดเอาบางตอนที่จำเป็นและเข้ากับประเด็นที่จะพูดถึงเป็นลำดับไป

เนื้อหาของคำโอองการเบื้องต้นเป็นการทักทาย "วาน" อันมีพ่อเกิดแม่เกิดเป็นอาทิด้วยวาจาที่ไพเราะ ยกย่องว่าเป็นมิตรสหายกันว่า

โภ อมฺนุสสา ปีตุมาตา ตูราเสียวสหายเฮย
บัดนี้มา ตูข้าจักมาอนกล่าว กับตัวเสียวเจ้าสหายเรา
จากนั้นจึงปรารภเหตุในทำนองว่า วานมาทักคือมารวบรัดเอา ว่าเด็กผู้ป่วยนี้เคยเป็นลูกของวานว่า

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
ไทยนิวส์	16 ส.ค. 2552	39	14045	5

"สุมาทักว่าเป็นลูกสองขา เชื่อมจาวาเป็นลูกเก่า
มาบอกมาเล่าว่าเป็นลูกเดิมมา..."
อันที่จริงจะกล่าวอย่างนั้นคงไม่ถูกต้องนัก เพราะเด็กนี้เข้ามาถือปฏิสนธิในครรภ์
ของมนุษย์แล้วว่า
"เสียวสหายเหย ข้าบได้ลับเสียวแต่ใดมา
มันหากเกิดกับปิตามารดา เกิดมาในมนุษย์เมืองคน
ตั้งปฏิสนธิในท้อง หนแห่งห้องปัจจุจันทร์"
และเมื่อตอนที่เด็กเกิดออกมาใหม่ ๆ นั้น ก็ได้นำไปร้องขายที่หัวบันไดว่าหากเป็น
ลูกผู้ใดให้มารับเอา ท่านทำไมไม่มาเอา
"เมื่อพ้นจากท้องตุ ก็เอาไปขายที่หัวชั้นใด
มาจาร์ไรว่าเป็นลูกไฟก็หื้อเอาไปหนีกว่า
เมื่ออันมายังบ่มาเหลียวตอบแล้วหอบอุ้มเอาไป"
เรื่องนี้มิได้เสแสร้งแกล้งกล่าว แม้เทวบุตรอันรักษาอากาศและหัวบันไดก็รับทราบ
ว่า เมื่อไม่มีผู้ใดมารับเอา ก็ถือว่าเด็กนี้เป็นลูกของคนตั้งแต่บัดนั้น
"หากดูแกล้งว่าก็ลองไปถาม เทวบุตรตนงามวิลาส
อันรักษาอากาศแลหัวชั้นใด อันได้ยินเสียงบอกสัญญาณ
ว่าเป็นลูกคนแล้วนาตอนนี้..."
อีกอย่างเด็กคนนี้ เกิดมาก็เกี่ยวกินของที่นำขยะแขยงสารพัด ไม่ควรจะไปเป็น
ลูก
"มันเกิดเป็นคนบุรีชีเหลียด มันกินเขียดแห้งตายพราย
กินขี้ตักฟ้าตายบนดิน กินดับกาทินตาอึ้งอึ้งง้างหนุ
ปลาเหียนตายชำสุมันก็ยังกิน..."
ดังนั้น พวกเราจึงได้จัดเตรียมทรัพย์สินอันมีค่า อาหารคาวหวานทั้งมวลมาไล่เอา
เด็ก เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้สร้างบุญบารมีอันจะเป็นกุศลแก่เราทั้งสองฝ่าย
"ข้าจักได้แลกซื้อเอาลูกข้า หื้อมันได้สืบลำแท่นตระกูล
หื้อมันได้กระทำบุญแผ่กว้าง ได้อยู่สร้างปารมี
หื้อเป็นกุศลดีแก่เราเจ้าข้า ทั้งสองเบื้องเพื่องฝ่าย"
ตั้งแต่นั้นขอให้เด็กพ้นอันตราย "สิบปีอย่าหื้อได้หนาว ขาวปีอย่าหื้อได้ไข้" トラ
จนชีวิตจะหาไม่
จากตัวอย่างคำโองการจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่เริ่มต้นนั้น เป็นคำกล่าวอย่างเป็นมิตร
ติดตามด้วยเหตุผล จนกระทั่งขอไล่เพื่อให้เด็กได้สร้างบุญบารมี กุศลที่เกิดขึ้นจะได้ตกอยู่กับ
ทั้งฝ่ายผีและฝ่ายคน
สำหรับในส่วนของผู้ที่เมื่อจัดเตรียมเครื่องสำหรับพิธีแล้ว ผู้ประกอบพิธีจะเริ่มด้วย
การคำนับครูอาจารย์ตามธรรมเนียม แล้วกล่าวคำโองการเชิญ "วาน" มารับเครื่องพลีกรรม
แล้วนำเครื่องดังกล่าวไปแขวนไว้กับกิ่งไม้ด้านทิศเหนือเป็นเสร็จพิธี
การเจ็บป่วยเป็นเรื่องธรรมดา การดูแลรักษาเป็นของคู่กัน พิธีส่งวานเกิดเป็นอีก
หนึ่งวิธีที่ถือเป็นปฏิบัติการยื้อชีวิตตามวิถีคิดของชาวล้านนาที่มีมาแต่โบราณ
สนั่น ธรรมธิ
สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่